

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 09 | pp. 352-356 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

KICHIK BIZNES SUB`EKTLARINI TOIFALARGA AJRATISHNING NAZARIY JIHATLARI

Akobirova Nodira Najmiddin qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
«Biznes boshqaruvi» kafedrasida assistenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik biznes sub'ektlarini toifalarga ajratishning nazariy asoslari o'rganilib, ayrim xorijiy mamlakatlar tajribalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: biznes, kichik biznes, biznes sub'ektlari, toifalarga ajratish, baholash.

Аннотация. В данной статье изучены теоретические основы классификации субъектов малого предпринимательства, а также рассмотрен опыт некоторых зарубежных стран.

Ключевые слова: предпринимательство, малое предпринимательство, субъекты хозяйствования, категоризация, оценка.

Abstract. In this article, the theoretical foundations of the classification of small business entities are studied, and the experiences of some foreign countries are considered.

Key words: business, small business, business entities, categorization, assessment.

1. Kirish

Jahon amaliyoti ishonchli tarzda ko'rsatib turibdiki, zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes tarmog'i milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, ijtimoiy muammolar va aholi bandligi muammolarini hal etishga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Xodimlar soni, ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulotlar, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlar hajmi jihatidan kichik o'rta biznes deyarli barcha iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda juda muhim o'rin tutadi.[17]

Mamlakatimizda kichik biznes sub'ektlarida iqtisodiy inqirozga qarshi kurashish strategiyasini takomillashtirish ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish respublika mintaqalarining tabiiy hamda iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, shuningdek yangi ish o'rinlarini shakllantirish, ishlab chiqarishni mahalliyashtirishda maqsadli chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Mamlakatimizda to'qimachilik sohasidagi tadbikorlik sub'ektlarini qo'llab quvvatlash va pandemiya sharoitida barqarorligini ta'minlash "...o'tgan yili pandemiya davrida to'qimachilik korxonalariga eksportdan valyuta tushumini kutmasdan, qo'shilgan qiymat solig'ini qaytarib berish tartibi amalda o'z samarasini berdi" [1] muhim vazifalardan biri sifatida e'tiro etildi. Mazkur isloxotni amalga oshirilishi natijasi kichik biznes sub'ektlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash, har qanday sharoitda kelib chiqishi mumkin bo'lgan

iqtisodiy inqirozni oldini olish borasidagi ishlarni yanada jadallashtirishni taqozo etmoqda. Yangi O'zbekiston strategiyasini amalga oshirishda kichik biznes sub'ektlarida mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish, ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish, tadbirkorlik sub'ektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va soha rivojlanishini har tamonlama ilmiy tadqiq etishning dolzarbligini oshirmoqda.

2. Adabiyotlar sharhi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda ularning barqarorligini ta'minlashning nazariy va uslubiy asoslari hamda ularning boshqaruv mexanizmini takomillashtirish masalalari xorijiy iqtisodchi olimlardan J.B.Sey, A.Smit [2], R.Kantillon, Y.Shumpeter [3], R.Xizrich [4], M.Piters, A.Xosking, R.Akoff, L.Vodachek [5], P.Druker, L.Mizes, F.Xayek, E.Xargadon va boshqalarning asarlarida keng yoritilgan.[6]

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning mohiyati, nazariy asoslari va uning hududiy xususiyatlari bo'yicha MDH olimlaridan L.I.Abalkin [7], D.V.Xodos, G.S.Seyalova, V.V.Radaev, V.M.Vlasova, A.M.Samozkin, V.G.Gutman, I.A.Rodionova, V.G.Medinskiy, L.G.Sharshukova va A.V.Busiginlar ilmiy tadqiqot ishlari olib borganlar.

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari, ularning inqirozga qarshi kurashish muammolari mamlakatimiz iqtisodchi olimlari M.Sharifxo'jaev [8], S.S.G'ulomov [9], Yo.Abdullaev [10], B.Yu.Xodiev, M.S.Qosimova, Sh.N.Zaynutdinov, A.Sh.Bekmurodov, J.Kambarov, N.X.Jumaev, D.N.Raximova, N.Q.Yo'ldoshev, A.G'ofurov [11], M.R.Boltabaev [12], B.K.G'oyibnazarov, N.M.Maxmudov, S.K.Salaev [13], Sh.Ergashxodjaeva, U.V.Gafurov [14], D.A.Artiqova, D.S.Alimatova, M.M.Ibragimov, O.Kazakov, K.Kurpayanidi, M.Ashurovlarning ilmiy ishlarida tadqiq etilgan.

3. Tahlil va natijalar

"Biznes" atamasi iqtisodiy adabiyotlarda birinchi marta XVII asr oxiri XVIII asr boshlarida mashhur ingliz iqtisodchisi tomonidan qo'llanilgan. R. Kantillon. U boylik manbasini iqtisodiy foydaning haqiqiy qiymatini belgilovchi yer va mehnat deb hisoblagan. Keyinchalik mashhur iqtisodchi B.Fransuz (1767-1832) "Siyosiy iqtisod traktati" asarida tadbirkorlik faoliyatining ta'rifini shakllantirgan. Uning ta'rifiga ko'ra, tadbirkor - bu o'z tavakkalchiligi bilan o'z manfaati uchun har qanday mahsulotni ishlab chiqaradigan shaxs. Tadbirkorning daromadi uning mehnati, "tartib ruhi"ni ta'minlash uchun ishlab chiqarish va sotishni tashkil eta olgani uchun mukofotdir.

Amerikalik iqtisodchi Jon. B. Klark shunday deb yozgan edi: "Erkin raqobat, qoida tariqasida, mehnat tomonidan yaratilgan, kapitalistik - kapital yaratuvchi va tadbirkorlar - muvofiqlashtiruvchi funktsiyani yaratadigan ishlaydi. Amerika iqtisodchisi Jozef Shumpeter o'zining "Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi" kitobida yozgan. "Iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi yangi g'oyalar va takliflardir, shuning uchun yangi g'oyalar va takliflarni ilgari suruvchi va amalga oshiradigan kichik va o'rta korxonalaridir." Britaniyalik iqtisodchi F.A.Xayekning fikricha, "Biznes" - bu izlanish. va Shapkin faoliyatini emas, balki yangi iqtisodiy imkoniyatlar va xulq-atvorni o'rganish In Xe kichik tadbirkorlik shakllariga quyidagi ta'rifni berdi: "Kichik biznes bozor iqtisodiyoti ishlab chiqarish iqtisodiy munosabatlari tizimining tarkibiy qismi bo'lib, uning innovatsion faolligini ta'minlovchi va tadbirkorlik sub'ekti hisoblanadi. parallellik

muhitini saqlab qolish. "Bu "Bozor tadbirkorligi" kitobida keltirilgan biznes manfaatlarining tavsifini beradi.[17]

Ushbu yondashuv bizning eng muvaffaqiyatlilardan biri ekanligimizni ta'minlaydi. Ushbu formula Mo'g'ulistonning 1990 yil 10 oktyabrdagi "Korxonalar va tadbirkorlik faoliyati to'g'risida" gi qonunida ko'rsatilganidan farq qiladi. bu erda tadbirkorlik ta'rifining muhim elementi emas - shaxsiy manfaatni jamoat manfaati bilan birlashtirish zarurligining belgisi.

Biznesni tasniflash mezonlaridan biri uning hajmidir. Tadqiqot mavzusini aniqlashtirish uchun "kichik korxonalar" yoki "kichik biznes" tushunchasini ko'rib chiqing. Tarixan kichik biznes tovarlar va xizmatlarning mahalliy bozoriga yo'naltirilgan iqtisodiy faoliyatga tayangan. Uning kapitali egasi va tadbirkor bilan cheklangan bo'lib, ko'pincha bir kishiga birlashtirilgan. Bunday korxonalar yirik biznesdan mustaqil bo'lib, soliq to'lagan, ular davlat yordamiga muhtoj bo'lmagan va bir-biri bilan hamkorlik qilmagan. Bu kichik biznesning klassik ta'rifidir. Bizning fikrimizcha, jahon iqtisod fani haligacha yagona mezonlar tizimini shakllantirmagan tadbirkorlik sub'ektlarini kichik korxonalar toifasiga tasniflash. Ba'zi ekspertlarning fikricha, umumiy yoki umumiy ta'rifni topishga urinish tabiatan etarli emas. Bu, birinchi navbatda, alohida mamlakatlar va tarmoqlarning iqtisodiy rivojlanishining ob'ektiv shartlarining farqi, shuningdek, ushbu toifani qo'llash maqsadiga qarab belgilashga tabaqalashtirilgan yondashuv zarurligi bilan bog'liq. Olimlar K. Grey va Jon. Steniurt ushbu masala bo'yicha shunday xulosa qiladi: "Kichik korxonaning universal ta'rifini barcha vazifalarni bajarish uchun etarli bo'lishi mumkin emas, bu nafaqat kompaniyani kichik, o'rta yoki yirik korxonalariga bo'lish kabi vazifalarning universal ta'rifini uchun bo'lishi kerak. kichik, o'rta va yirik korxonalar haqida foydali umumlashmalar".

Kichik va o'rta korxonalarini, uning asosiy xususiyatlari va xususiyatlarini aniqlash masalasi zamonaviy Mo'g'uliston uchun bir xil darajada dolzarbdir. Kichik va o'rta korxonalar muammosini aniqlash faqat nazariy emas. Ob'ektning aniq ta'rifini, birinchidan, ushbu tarmoqdagi xo'jalik faoliyatining tahliliy hisobini yuritish va uning mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga qo'shgan hissasini ta'minlash huquqini beradi, ikkinchidan, soliq, kredit va moliyaviy, ma'muriy va ma'muriy dasturlarni ishlab chiqish imkonini beradi. kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash.

Kichik va o'rta biznes ta'rifini sifat va miqdoriy mezonlar yordamida shakllantirilishi mumkin. Sifatli yondashuv doirasida kichik korxonaning ta'rifini uning faoliyatining xarakterli xususiyatlarini ajratib olish yo'li bilan shakllantiriladi. Ushbu yondashuv bizga turli xil kichik kompaniyalar, shuningdek, faoliyati kompaniyaning asosiy hayotidan bir qator o'ziga xos xususiyatlari bilan farq qiladigan tashkilotlar sifatida emas, balki kichik biznesni ko'rib chiqishga imkon beradi, xususan: noaniqlikning yuqori darajasi, texnik, tashkiliy, boshqaruv innovatsiyalariga potentsial yuqori darajada moyillik va doimiy va o'zgaruvchanlik tashqi muhitdagi o'zgarishlarga doimo moslashish zarurati bilan bog'liq va shuning uchun ichki o'zgarish. Shunday qilib, siz, xususan, kichik va o'rta korxonalarini birlashtira olasiz, biznesning tipologik shakllari yirik korporatsiyalardan farq qiladi, biznesni tashkil etish va yuritishning o'ziga xos muammolari, usullari va usullari, ayniqsa boshqaruv uyida va davlat va korporativ munosabatlarni o'rnatish. iqtisodiyot sektori. Kichik biznes uchun sifat mezonlari quyidagilardan iborat:

- nisbatan kam miqdordagi mahsulot (xizmatlar) ishlab chiqarilgan;
- nisbatan cheklangan resurslar (moliyaviy, insoniy va h.k.) va markazlashmagan (norasmiy) moliyalashtirish manbalaridan ustun foydalanish, bu esa amalda asosiy faoliyat doirasidan tashqariga chiqishga imkon bermaydi;
- Yuqori tashkiliy va funksional moslashuvchanlik va harakatchanlik;
- kompaniyaning strategik mavqeini baholash va monitoring qilishning nisbatan sodda tartiblari kam rivojlangan;
- tizimsiz boshqaruv, "umumiy boshqaruv tuyg'usi"ning keng tarqalganligi;
- ko'pchilik aksiyalarning va shunga mos ravishda korxonalar va/yoki ularning qarindoshlarining ta'sislaridagi boshqaruv lavozimlarining kontsentratsiyasi (egallik va nazorat ko'pincha ajratilmaydi);
- faqat cheklangan (mahalliy) bozor segmentlarini egallash imkoniyati;
- advokatlik firmasining mustaqilligini saqlashga kuchli intilish;
- kompaniyaning makro va mikro muhitidagi noqulay o'zgarishlarga zaiflik, inqirozli vaziyatlarda barqarorlikning yo'qligi, ko'pincha kichik biznes egalarini biznesni to'xtatishga majburlash yoki aslida davlat tomonidan nazorat qilinmaydigan soya sektoriga o'tish;
- bozor, erkin savdo va o'z-o'zini takror ishlab chiqarishning raqobat mexanizmlariga aniq e'tibor qaratish.

Miqdoriy yondashuv doirasida xodimlar soni, yillik aylanma (sotish) va aktivlarning balans qiymati eng ko'p qo'llaniladigan ko'rsatkichlardir. Mavjud ta'riflar ushbu mezonlardan faqat bittasiga asoslanadi yoki ularning kombinatsiyasi ko'rib chiqilishi mumkin. Miqdoriy mezonlar asosida ishlab chiqilgan kichik biznes tushunchasi eng keng tarqalgan. Bu, asosan, ulardan foydalanish qulayligi va tadqiqotning nisbatan qulayligi bilan bog'liq. Biroq, muayyan parametrlar va ushbu mezonlarning chegaralari bo'yicha konsensus turlicha bo'lib, hatto xalqaro miqyosda u yoqda tursin, bir mamlakat ichida ham kam qo'llaniladi, bu ularni qiyosiy tahlil uchun ishlatishni qiyinlashtiradi. KO'Kni tasniflash uchun faqat miqdoriy mezonlardan foydalanish kifoya. Umuman olganda, bu bir qator sabablarga olib kelishi mumkin, ular biznesni aniqlashga miqdoriy yondashuvning etarli emasligi, xususan, iqtisodiyotning turli sohalarida biznes muhiti maqsadlarini taqqoslashning yo'qligi, bu esa biznesni rivojlantirish tushunchasini tuzatishni talab qiladi. har bir mamlakat va sanoatdagi kichik biznes sub'ektlari, bu ta'rif nafaqat foydalaniladigan parametrlar to'plami, balki ularning har birining soni; Ushbu toifadagi korxonalarining makroiqtisodiy rivojlanishga qo'shgan hissasini solishtirishda amalda taqqoslash ob'ektini almashtirishga olib kelishi mumkin bo'lgan sotish hajmi, aylanmasi, aktivlari va boshqalar kabi miqdoriy mezonlarni hisoblash uslubidagi mamlakatlar o'rtasidagi farqlar. ; Turli mamlakatlarda korxonani kichik biznes deb belgilashda miqdoriy mezonlarda (masalan, xodimlar soni) aniq farqlar mavjud.

4.Xulosa

Amalda "kichik biznes" toifasini tavsiflashning o'ziga xos yondashuvini tanlash (yoki ulardan birgalikda foydalanish) tadqiqot muammosining tabiati bilan belgilanadi: Ba'zi muammolarni hal qilish qat'iy rasmiy ta'rifni talab qiladi, boshqalari uchun umumiy kelishilgan. hisobot kontseptsiyasining mazmunini tushunishga yondashuv etarli darajada muammoli sohalar soni ikki guruh ko'rsatkichlaridan foydalanishni talab qiladi; Xususan,

ayrim ekspertlarning fikricha, miqdoriy va sifat mezonlaridan bir vaqtda foydalanish har qanday kichik biznesni (mikro va makro darajada) o'rganishga asoslangan bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tadbirkorlikni jadal va yanada keng rivojlantirish uchun barcha sharoitlarni yaratish – eng muhim vazifamizdir. // O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning mamlakatimiz tadbirkorlari bilan ochiq muloqot shaklidagi uchrashuvda so'zlagan nutqi. - 20.08.2021 https://uza.uz/uz/posts/tadbirkorlikni-zhadal-va-yanada-keng-rivozhlantirish-uchun-barcha-sharoitlarni-yaratisheng-muhim-vazifamizdir_294814
2. Smit A. Issledovanie o prirode i prichinax bogatstva narodov.–M.: 1976.-332 s.;
3. Shumpeter Y. Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. –M.:1982.–230 s.;
4. Xizrich R. Piters M. Predprinimatelstvo. Вып 1. –M.: 1998.– 126 s.; Sey J.B. Traktat politicheskoy ekonomii – M.: Ekonomika. 1980.-217 s.;
5. Xosking A. Kurs predprinimatelstva.- M.: Mejdunarodnye otnosheniya, 1993. - 273 s. Akoff R. Iskusstvo resheniya problem. – M. Mir, 1992. – 224s.;
6. Vodachek L., Vodachkova. Strategiya upravleniya innovatsiyami na predpriyatii. – M.: Ekonomika, 2004.-365s.;
7. Abalkin L.I. Ot ekonomicheskoy teorii do konsepsii dolgosrochnoy strategii // Abalkin L. Problemy sovremennoy Rossii. M., 2011, s. 39-47.
8. Sharifxo'jaev M., Abdullaev Yo. Menejment. Darslik. –T.: 2003. -37 b.;
9. G'ulomov S.S. Tadbirkorlik va kichik biznes. –T.: 2002. -256 b.;
10. Abdullaev Yo. Kichik biznes va tadbirkorlik asoslari, 100 savolga - 100 javob. – T.: Mehnat. 2002. -157 b.;
11. G'ofurov A. Kichik xo'jalik yurituvchi tadbirkorlik sub'ektlarini rivojlantirishning mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari. Monografiya. Farg'ona: 2008.-74 b.;
12. Boltaboev M.R., G'oyibnazarov B.K., Otajonov Sh.I. Kichik biznes va tadbirkorlik. O'quv qo'llanma. -T.: 2011.-43 b.;
13. Salaev S.K. Kichik biznes rivojlanish tendensiyalarini modellashtirish va bashoratlash. i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. -T.: 2007.-14 b.;
14. Gafurov U.V. Kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.: iqt.fan.dok...diss. -T. O'zBMA. 2017. – 274 b.;
15. MacKenze A. Dealing With Disaster. Asian Business, 1994.
16. Fink S. Decision Making in Crisis: The Piper Alpha Disaster. In: Managing Crisis: Threats, Dilemmas, Opportunities. Charles C. Thomas Publisher, 2002.
17. <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-suschnost-malogo-i-srednogo-predprinimatelstva>.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

